

1132

171
م 5





سپهسالار

عبدی، مهروش، ۱۳۶۹-

Abdi, Mahnoosh

عنوان و نام پدیدآور : اصل جبران کامل خسارات قراردادی در حقوق ایران و آمریکا / مولف مهروش عبدی.

مشخصات نشر : قم، انتشارات حقوق اسلامی، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری : ۱۶۸ ص.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۱۶۸-۱۳۵-۹

غیا

وضعیت فهرست نویسی :

نقض قرارداد -- ایران

موضوع :

Breach of contract -- Iran

موضوع :

نقض قرارداد -- ایالات متحده

موضوع :

Breach of contract -- United States

موضوع :

خسارت -- ایران

موضوع :

Damages -- Iran

موضوع :

خسارت -- ایالات متحده

موضوع :

Damages -- United States

موضوع :

حقوق تطبیقی

موضوع :

Comparative law

موضوع :

KMHA۲۶/۹ الف ۶ ۱۳۹۸

ردیف کتابخانه

۳۴۱/۵۵۰۲۲

ردیف کتابخانه

۵۶۳۷۲۸۰

شماره کتابشناسی ملی



عنوان کتاب: اصل جبران کامل خسارات قراردادی در حقوق ایران و آمریکا

مؤلف: مهروش عبدی (کتابشناس ارشد حقوق خصوصی)

ناشر: حقوق اسلامی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

تیراژ: هزار نسخه

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

مرکز نشر و پخش: قم - خیابان ارم - پاساژ قدس - طبقه همکف - بلاک ۹۱

www.hoghogheislami.com

تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۷۴۴۲۰۰

تهران، خیابان انقلاب، بازارچه کتاب، کتابفروشی فارابی / ۰۲۱ - ۶۶۱۳۵۳۹

تهران، خ ناصرخسرو، ک حاج نایب، پاساژ صبا، انتشارات صبا / ۳۳۱۱۹۹۵۵ - ۳۱

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است. هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب، جزوه، CD، فایل الکترونیکی، انتشار، بازنویسی، کپی، تکثیر، اسکن و PDF، شرعاً و قانوناً مجاز نمی باشد و پیگرد قانونی دارد.

اصل جبران کامل خسارات قراردادی
در حقوق ایران و آمریکا

مؤلف: مهنوش عبدی
(کارشناس ارشد حقوق خصوصی)

تقدیم به:

و بعد از مدت ها، پس از پیمودن راه های فراوان که با حضور شیرین اساتید عزیزم، با راهمایی ها و دغدغه های فراوانشان و شیطنت های زیبای آن دوران، نگاه های پدر و مادرم، با چشم های پراز برق شوق و زیبایی حضور برادرم در کنارم که خستگی های این راه را به امید و روشنی راه تبدیل کرده و امیدوارم بتوانم در آینده ای نزدیک جوابگوی این همه محبت آن ها باشم....

اکنون، با احترام فراوان برای این همه تلاش این عزیزان برای موفقیت من....
این کتاب را به پدر و مادر عزیزم و برادر مهربانم تقدیم می کنم امیدوارم قادر به درک زیبایی های وجودشان باشم.

فهرست مطالب

۱۳	 مقدمه
۱۷	 فصل اول: مانی نظری و پیشینه
۱۹	 ۱-۱- مفاهیم و تعاریف
۱۹	 ۱-۱-۱- تعهد
۲۲	 ۲-۱-۱- عقا
۲۳	 ۳-۱-۱- قرارداد
۲۶	 ۴-۱-۱- مفهوم اصل لزوم خیران کامل خسارت
۲۸	 ۲-۱- اقسام قرارداد به اعتبار موضوع
۲۸	 ۱-۲-۱- قرارداد مالی
۲۹	 ۲-۲-۱- قرارداد غیرمالی
۲۹	 ۳-۲-۱- قرارداد مبتنی بر فعل
۲۹	 ۴-۲-۱- قرارداد مبتنی بر ترک فعل
۲۹	 ۵-۲-۱- تعهد به مال
۳۰	 ۶-۲-۱- قرارداد مرتبط با نفس
۳۰	 ۳-۱- مسئولیت قراردادی
۳۳	 ۴-۱- مفهوم خسارت و انواع آن
۳۵	 ۱-۴-۱- انواع خسارت
۳۵	 ۱-۱-۴-۱- خسارت مادی
۳۷	 ۲-۱-۴-۱- خسارت معنوی
۳۹	 ۳-۱-۴-۱- عدم النفع

- ۵-۱- مفهوم جبران ۴۱
- ۶-۱- مبانی نظری جبران کامل خسارات قراردادی ۴۳
- ۱-۶-۱- مبنای جبران خسارات قراردادی براساس اصل حاکمیت اراده .. ۴۳
- ۲-۶-۱- اهداف جبران کامل خسارات قراردادی ۴۶
- ۱-۲-۱- جبران خسارت زیان دیده ۴۶
- ۲-۲-۶-۱- بازدارندگی ۴۸
- ۳-۲-۶-۱- حفظ نظم در جامعه ۴۹
- ۳-۶-۱- جبران کامل خسارت و نظام مسئولیت ها ۵۰
- ۱-۳-۱-۱- نظریه تعدد نظام مسئولیت ها ۵۰
- ۳-۶-۱-۱- تفاوت در هدف ۵۱
- ۲-۱-۳-۶-۱- تفاوت در مبنا و منبع مسئولیت ۵۳
- ۳-۱-۳-۶-۱- تفاوت در نقش اراده ۵۴
- ۴-۱-۳-۶-۱- تفاوت در تقصیر ۵۵
- ۵-۱-۳-۶-۱- تفاوت در دامنه ی جبران خسارت ۵۷
- ۶-۱-۳-۶-۱- تفاوت در روند مطالبه ی خسارت ۶۲
- ۲-۳-۶-۱- نظریه ی وحدت نظام مسئولیت ها ۶۴
- ۱-۲-۳-۶-۱- وحدت مبنا و منبع ۶۴
- ۲-۲-۳-۶-۱- وحدت هدف ۶۵
- ۳-۲-۳-۶-۱- وحدت مفهوم تقصیر ۶۶
- ۴-۲-۳-۶-۱- وحدت مفهوم خسارت ۶۷
- ۵-۲-۳-۶-۱- تشریفات یکسان جبران خسارت ۶۹
- ۷-۱- ماهیت جبران خسارت قراردادی ۶۹
- ۸-۱- پیشینه ۷۲
- ۱-۸-۱- پیشینه در ایران ۷۲
- ۲-۸-۱- پیشینه در آمریکا ۷۹

۷۹.....	۳-۸-۱- جنبه جدید موضوع
۸۱.....	فصل دوم: جبران کامل خسارات قراردادی در حقوق ایران
۸۳.....	۱-۲- شیوه‌های خاص جبران خسارت قراردادی در ایران
۸۳.....	۱-۱-۱- حق حبس
۸۵.....	۱-۱-۲- حق خیار
۸۶.....	۲-۱-۲- بطلان یا عدم نفوذ قرارداد
۸۶.....	۳-۱-۲- تعیین وجه التزام
۸۷.....	۲-۲- ضمانات اجرای عدم ایفای تعهد در حقوق ایران
۸۷.....	۱-۲-۲- قاعده اجرای مستقیم قرارداد و اجبار متعهد به ایفای تعهد
۸۹.....	۲-۲-۲- شیوه‌های اجبار
۸۹.....	۲-۲-۲- اعمال حق حبس
۹۰.....	۲-۲-۲-۲- اجبار متعهد از سوی مراجع عمومی
۹۰.....	۳-۲-۲-۲- اقدام مستقیم اجرایی
۹۱.....	۴-۲-۲-۲- اجرای غیرمستقیم (فناورهای بدنی و مالی)
۹۳.....	۳-۲-۲- استثنائات قاعده و موارد عدم امکان اجبار به ایفای عین تعهد
۹۶.....	۳-۲- خسارت تأخیر و خسارت عدم ایفای عین تعهد
۹۸.....	۴-۲- جبران خسارت مادی
۹۸.....	۱-۴-۲- تعیین شیوه جبران خسارات مادی در قرارداد
۹۸.....	۲-۴-۲- عدم تعیین شیوه جبران خسارات مادی در قرارداد
۹۹.....	۱-۲-۴-۲- استرداد عین
۱۰۱.....	۲-۲-۴-۲- دادن مثل مال
۱۰۲.....	۲-۲-۴-۲- پرداخت قیمت
۱۰۳.....	۵-۲- جبران خسارت‌های معنوی
۱۰۶.....	۱-۵-۲- لزوم جبران خسارت معنوی
۱۰۸.....	۲-۵-۲- شیوه‌های جبران خسارات معنوی

- ۱۰۹ ۲-۵-۱- منع تکرار فعل زیان بار
- ۱۱۱ ۲-۵-۲- عذرخواهی
- ۱۱۱ ۲-۵-۳- اعاده‌ی حیثیت
- ۱۱۴ ۲-۵-۴- پرداخت نقدی
- ۱۱۵ ۲-۱- جبران کامل خسارت از طریق جمع بین حق فسخ و دریافت خسارت
- ۱۱۸ ۲-۶-۱- مبنای اجتماع فسخ و جبران خسارت وارده
- ۱۲۰ ۱. قانون (ماده ۲۳۰ قانون مدنی)
- ۱۲۱ ۲. اصل تسلیط
- ۱۲۱ ۳. لزوم وفای به عهد
- ۱۲۲ ۴. لزوم جبران خسارت متضرری تقصیر
- ۱۲۲ ۲-۶-۲- وسایل جبران خسارت و فسخ
- ۱۲۴ ۲-۶-۳- موارد جمع فسخ و جبران خسارت
- ۱۲۴ ۲-۶-۴- جبران خسارت توسط دواالخيار
- ۱۲۵ ۲-۶-۵- جبران خسارت توسط من علیه الخيار
- ۱۲۶ ۲-۶-۶- جبران خسارت توسط ثالث
- ۱۲۷ ۲-۶-۷- امکان جمع حق فسخ و جبران خسارات وارده
- ۱۲۹ ۲-۶-۸- فسخ و وجه التزام به عنوان خسارت
- ۱۳۳ فصل سوم: جبران کامل خسارات قراردادی در حقوق آمریکا
- ۱۳۵ ۳-۱- مفهوم جبران کامل خسارات قراردادی در آمریکا
- ۱۳۶ ۳-۲- عدم امکان اجبار متعهد
- ۱۳۷ ۳-۲-۱- استثنائات قاعده و موارد امکان اجبار متعهد
- ۱۳۸ ۳-۲-۲- ضمانت عدم ایفای عین تعهد در حقوق آمریکا
- ۱۴۲ ۳-۳- دایره خسارت‌های قراردادی قابل جبران در نظام حقوقی آمریکا
- ۱۴۲ ۳-۳-۱- خسارات مادی
- ۱۴۳ ۳-۳-۲- خسارات معنوی

۱۴۳.....	۳-۴- شيوه جبران خسارات قراردادی در آمریکا
۱۴۴.....	۳-۴-۱- عدم اجرای تعهد
۱۴۴.....	۳-۴-۲- تأخیر در اجرای تعهد
۱۴۵.....	۳-۴-۳- عدم اجرای بخشی از تعهد
۱۴۵.....	۳-۴-۴- اجرای ناقص تعهد
۱۴۶.....	۳-۵- ضمانت اجرا تخلف از قرارداد در آمریکا
۱۴۶.....	۳-۵-۱- اجرای اجباری قرارداد
۱۴۷.....	۲-۵-۲- مطالبه وجه التزام
۱۴۷.....	۳-۵-۳- مطالبه خسارت تأخیر
۱۴۸.....	۳-۶- جبران دامل خسارت قراردادی از طریق جبران خسارات وارده
۱۵۳.....	سخن آخر
۱۵۵.....	۱- کلام آخر
۱۵۷.....	۲- پیشنهادها
۱۵۷.....	۲-۱- پیشنهادهای کاربردی
۱۵۹.....	فهرست منابع
۱۵۹.....	الف) کتب
۱۶۴.....	ب) پایان نامه ها و مقالات
۱۶۴.....	پ) منابع عربی
۱۶۶.....	منابع انگلیسی

مقدمه

طرفین یک قرارداد، زمانی که مبادرت به تنظیم قراردادی می‌کنند، هدف اصلی آن‌ها انجام تعهدات قراردادی است. در صورتی که طرف مقابل از انجام تعهدات قراردادی خودداری کند، وضعیت سختی را برای طرف دیگر ایجاد می‌کند. در این کتاب با موضوع بررسی جبران کامل خسارات قراردادی در ایران و آمریکا با هدف مشخص نمودن مزایا و معایب هریک از دو سیستم با روش توصیفی و تحلیلی و مقایسه‌ای به این نتایج رسیدیم که در نظام حقوقی ایران، توجه بر روی انجام عین تعهد به عنوان مهم‌ترین و بهترین راه جبران کامل خسارات قراردادی بسیار زیاد است. بخش عمده تلاش نظام حقوقی ایران، این است که متعهد عین تعهد خود را انجام دهد، در حالی که در نظم حقوقی آمریکا توجه خاصی بر انجام عین تعهد به عنوان جبران کامل خسارت وجود ندارد و به طور استثنائی این راه حل به عنوان جبران کامل خسارت قراردادی پذیرفته شده است. در نظام حقوقی آمریکا پرداخت مبلغی پول به عنوان جبران کامل خسارات قراردادی شایسته می‌شود، زیرا شخص را در موقعیتی قرار می‌دهد تا بتواند با استفاده از این وجه به تمام خواسته‌های قراردادی خود برسد. قلمرو خسارات قابل جبران و یا به عبارت دیگر مفهوم خسارت در نظام حقوقی آمریکا در خسارات قراردادی بسیار گسترده‌تر از ایران است. در حالی که رویه قضایی ایران هنوز در به رسمیت شناختن خسارت‌های معنوی و عدم النفع دچار تردید است، ولی در نظام حقوقی آمریکا مفهوم خسارت بسیار گسترده است و علاوه بر خسارت‌های مادی، شامل

خسارت‌های معنوی و عدم النفع نیز می‌شود. در نظام حقوقی آمریکا، با پذیرش جبران خسارت وارده به اشخاص ثالث ناشی از یک قرارداد، مفهوم جبران کامل خسارات قراردادی به خوبی پذیرفته شده است. می‌توان گفت با تأکیدی که رویه قضایی آمریکا در صدور احکام مبتنی بر جبران خسارات قراردادی دارد، مفهوم جبران کامل خسارات قراردادی در این کشور بهتر محقق می‌شود.

در جبران خسارت، مهم‌ترین و اولین مسئله یافتن ملاکی برای سنجش کامل بودن و یا کامل نبودن جبران خسارت است و مفهوم دقیق جبران خسارت به این بستگی دارد که هدف از جبران خسارت، قرار دادن زیان دیده در چه وضعیتی است. در مسئولیت قراردادی اصولاً هدف از جبران خسارت آن است که متعهد له به شرایطی برسد که اگر متعهد به تعهد خود عمل می‌نمود، بدان شرایط دست می‌یافت. جبران‌هایی مانند خسار و حق حبس در کنار پرداخت خسارت وجود دارد که البته در مسئولیت مدنی نیز اگر فعل زیان‌بار قابل تکرار باشد، دستور منع ارتکاب دوباره‌ی آن، به عنوان جبران، می‌تواند مطرح باشد. در رابطه با اصل جبران خسارت در مسئولیت قراردادی باید توجه داشت که هر چند اصل جبران کامل خسارت اقتضای جبران تمام منافع و مزایای حاصله برای متعهد له دارد؛ اما این امر مستلزم آن نیست که آثار منفی تعهد از دایره‌ی متعهد له برداشته شده و هم‌چنین جبران خسارت منجر به این شود که زیان دیده در موقعیتی بهتر از موقعیتی قرار گیرد که اگر به تعهد قراردادی ایفا می‌شد، از آن برخوردار می‌گردد. این موضوع اشاره به جنبه مثبت^۱ و نیز جنبه منفی^۲ اصل جبران کامل خسارت دارد. برخی معتقدند که در این زمینه باید موقعیت کلی متضرر (خواهان) در نتیجه نقض قرارداد مورد توجه قرار گیرد. حتی این موضوع باید مشابهاً در تعیین

۱. جنبه مثبت اصل جبران کامل خسارت به این مفهوم است که زیان دیده پس از جبران خسارت نباید در موقعیتی بدتر از موقعیت انجام تعهد واقع شود.

۲. جنبه منفی اصل جبران کامل خسارت به این معناست که جبران خسارت نباید به نحوی باشد که زیان دیده را در موقعیت بهتری از انجام تعهد قرار دهد.

حدود ضرر و زیان مورد توجه واقع شود. هم چنین در نتیجه اصل جبران کامل خسارت، هیچ خسارتی نباید بیش از یک بار جبران شود. مهم نیست به چه شکل و با چه ابزاری خسارت جبران شود. همین که خسارتی جبران شد، حتی اگر این جبران خود به خود باشد، دیگر نیازی به جبران مجدد آن نیست. هم چنین در تعیین میزان غرامت همان طور که لطومات و زیان های ناشی از نقض عهد به حساب می آید، باید منافع و مزایایی که متعهد له به دلیل نقض عهد به دست آورده نیز در نظر گرفته شود.

در حقوق آمریکا به طور کلی، عدالت و نظم مبتنی بر حقوق در قضیه جبران خسارات وارده به هر شخصی اقتضاء دارد که هیچ ضرری بدون جبران باقی نماند. از جمله اصول حقوقی^۱ که بر این مبنا شکل گرفته و مورد توجه است، «اصل^۲ جبران کامل خسارت» می باشد. بر اساس اصل مزبور، کلیه خسارات وارده به شخص متضرر که ناشی از نقض قرارداد توسط طرف مقابل است، باید مورد جبران واقع شود؛ بنابراین، هدف از اصل جبران کامل خسارت را باید جبران خسارت خواهان (مدعی) دانست. این اصل به نوبه خود تبعات و پیامدهای مهمی به همراه دارد. در حقوق آمریکا، اثر مسئولیت، پرداخت خسارت است. این اثری در چهره متعارف دعاوی آن ظاهر می شود و با اوضاع و احوال حاکم بر مسئله باعث می شود در چهره تعدیل یافته ای ظهور پیدا کند. ماده ۱۷۱ قانون مدنی این کشور مقرر می دارد: «قاضی با توجه به اوضاع و احوال است که شیوه جبران خسارت را تعیین می کند. پرداخت خسارت می تواند به صورت قسطی باشد یا پرداخت مستمری، در هر دو حالت می توان مدیون را به دادن تأمین مناسب ملزم

۱. اصول حقوقی به عنوان هنجارهایی کلی که قواعد و هنجارهای حقوقی از آن ها ناشی می شوند، در حقوق مدنی و فلسفه حقوق به مفهوم اصول کلی و دائمی هستند که منشأ وضع چند قاعده جزئی و نماینده ارزش های حقوقی حاکم بر جامعه بشمار می آیند.

۲. شایان ذکر است که اصطلاح «اصل» از ریشه لاتین «principle» است و در لغت به معنای ریشه، اساس و مبدأ و مبنای چیز دیگر است.

نمود». خسارت به صورت نقدی تعیین می‌شود؛ به علاوه قاضی می‌تواند با توجه اوضاع و احوال و به درخواست زیان دیده، خواستار اعاده وضعیت به حالت سابق گردد یا به انجام کاری معین که مربوط به عمل غیر مشروع است به عنوان خسارت حکم نماید. از ماده فوق به دست می‌آید که اصل جبران خسارت، پرداخت به صورت نقدی است. برای تعیین خسارات پس از نقض تعهد، نیازمند ارزیابی خسارات قابل جبران هستیم. بدین معنی که ابتدا باید ورود ضرر اثبات گردد و نیز ثابت شود که این ضرر، ناشی از عدم اجرای تعهد بوده است؛ زیرا در هر حال نباید سبب دارا شدن بلاجهت و ناروای افراد گردد. در حالی که در خصوص پذیرش اصل جبران کامل خسارات قراردادی و هم چنین شیوه‌های پذیرفته شده آن در هر دو نظام حقوقی الهامانی وجود دارد، بررسی تطبیقی این موضوع در دو نظام حقوقی مختلف می‌تواند به درک بهتر آن کمک کند.

حال اهمیت و ضرورت در این است، زمانی که اشخاصی مبادرت به انعقاد قراردادی می‌کنند، توقع و انتظار می‌رود تا بتوانند به آنچه از قرارداد انتظار داشته‌اند، برسند. حال در شرایطی که یکی از طرفین با عدم انجام تعهدات خود و یا ناقص انجام دادن تعهدات خود به دیگری خساراتی را وارد نماید، این خسارات باید جبران شود. ولی در خصوص اینکه دامنه جبران این خسارات تا چه حدی است و چه مواردی را شامل می‌شود، اختلاف نظر وجود دارد. در این بین اصلی به نام اصل جبران کامل خسارات قراردادی هم در حقوق ایران و هم در حقوق آمریکا مورد پذیرش قرار گرفته است، ولی قلمرو و محتوای این اصل و هم چنین شیوه اجرای آن در دو کشور متفاوت است و ضروری است تا به آن پرداخته شود.